

ЧАСТИНА II. ДІЯЛЬНІСНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

РОЗДІЛ 5. ПРАКТИКО ОРІЄНТОВАНІ ПІДХОДИ І МЕТОДИ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

5.1. Підходи до професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті вимог нормативних документів і завдань професійної діяльності

Реформування змісту початкової освіти, трансформація й інтеграція вищої освіти України до освітнього простору Європи та запровадження *компетентнісного підходу* спричинили необхідність внесення змін до професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи.

Концепція реформування української школи «Нова українська школа» (2016 р.) головною методологією організації навчання визначила компетентнісний підхід, за яким результат навчання здобувачів освіти – це відповідний рівень сформованості таких компетентностей: вільне володіння рідною мовою, здатність спілкуватися рідною та іноземними мовами, математична компетентність, компетентність у галузі природничих наук, техніки й технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя, громадянська та соціальна компетентності, культурна компетентність, підприємливість та фінансова грамотність.

Міністерством розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України у грудні 2020 року затверджено професійний стандарт за педагогічними професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)»²⁸¹, який втілює сучасний підхід до визначення переліку та опису загальних і професійних компетентностей. Необхідними для вчителя *загальними компетентностями* визначено: громадянську, соціальну, культурну, лідерську та підприємницьку. До переліку професійних включено мовно-комунікативну, предметно-методичну, інформаційно-цифрову, психологічну, емоційно-етичну, педагогічно-партнерську, інклюзивну, здоров'язбережувальну, проєктувальну, прогностичну, організаційну, оцінювальну-аналітичну, інноваційну, рефлексивну компетентності та здатність учителя навчатися впродовж життя.

Компетентності (загальні та спеціальні) наскрізно інтегровані в документах, які визначають зміст, форми та методи підготовки майбутніх фахівців і здобувачів освіти (стандарти освіти, освітні й навчальні програми), є основою планування і провадження освітньої діяльності в закладах вищої, фахової передвищої та загальної середньої освіти.

Такі освітні виклики актуалізують потребу підготовки вчителя, який володіє високим рівнем інтелектуального розвитку, інформаційно-цифровою культурою, належним рівнем професійної компетентності та вміннями упроваджувати дієві методи навчання в практику педагогічної роботи.

²⁸¹ Про затвердження професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)».
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v2736915-20#Text>

Н. Дудник та Н. Безлюдна²⁸² на основі аналізу наукових джерел, опитування здобувачів та стейкхолдерів констатують наявність таких труднощів у розвитку загальних компетентностей здобувачів:

- недостатнє розуміння значущості цих навичок, слабка розвиненість горизонтальних і вертикальних зв'язків між окремими компонентами процесу професійної підготовки майбутніх учителів (мета, зміст, технології, засоби, форми);
- недостатній практичний аспект змісту психолого-педагогічних дисциплін та його зв'язку з шкільною практикою;
- недостатня опора на міжпредметні зв'язки, сучасні освітні технології та інтерактивні форми і методи навчання і виховання;
- складність діагностики рівня розвитку soft skills, внаслідок чого вони практично залишаються не оціненими;
- недостатня гнучкість і мобільність в організації процесу розвитку м'яких навичок, що перешкоджає оперативному реагуванню на навчальні запити.

Аналізуючи зорієнтованість методів роботи вчителів-практиків на формування компетентностей у здобувачів, дослідники стверджують про такі факти: 20% викладачів цілеспрямовано включають завдання з розвитку м'яких навичок у зміст лекційних і практичних занять, 25% учителів використовують технології та методи активного й інтерактивного навчання (дискусія, дебати, кейси, дерево рішень, рольові ситуації, кооперативне навчання тощо), які сприяють розвитку загальних компетентностей здобувачів²⁸³.

Сучасний учитель має сприяти ефективному розвитку і саморозвитку особистості учня, формувати й розвивати їх творчі пізнавальні можливості, формувати логічне та критичне мислення, готувати до самоорганізації в її життєдіяльності.

Розв'язання цих завдань потребує сформованості у педагога професійних, культурних, інтелектуальних компетентностей. Вимоги до підготовки вчителів закладів загальної середньої освіти змінюються відповідно до змісту стандартів бакалаврського та магістерського рівнів вищої освіти для галузей знань 013 Початкова освіта й 014 Середня освіта та професійного стандарту за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)».

Загальною ідеєю компетентнісного підходу є компетентно орієнтована освіта, яка спрямована на комплексне засвоєння знань і способів практичної діяльності, завдяки яким людина успішно реалізує себе в різних сферах своєї життєдіяльності.

Компетентнісний підхід передбачає формування у майбутніх фахівців усвідомлення ціннісних прагнень, орієнтацій, мотивів, уявлень про свої соціально-професійні ролі; самоаналіз й самооцінку своїх особистісних властивостей і якостей, професійних знань, умінь і навичок; регулювання і розвиток відповідного рівня професійної компетентності.

Реалізація компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх фахівців забезпечує трансформування цілей і змісту освіти у суб'єктивні надбання здобувачів освіти, які об'єктивно вимірюються. Тому застосування компетентнісного підходу передбачає створення умов для засвоєння відповідних знань, умінь, цінностей, досвіду педагогічної діяльності, умінь організації й самоорганізації навчальної/навчально-професійної діяльності, формування індивідуальної стратегії педагогічної діяльності.

Застосування компетентнісного підходу в процесі підготовки майбутніх учителів закладів загальної середньої освіти має таку ціннісну основу:

²⁸² Dudnyk N., & Bezliudna N. Formation of soft skills in future teachers as a condition for the implementation of the teacher's professional standard. *Pedagogy and Education Management Review*. 2023. №4. С. 42–47. URL: <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2023-4-42-47>

²⁸³ Dudnyk N., & Bezliudna N. Formation of soft skills in future teachers as a condition for the implementation of the teacher's professional standard. *Pedagogy and Education Management Review*. 2023. №4. С. 42–47, с. 45. URL: <https://doi.org/10.36690/2733-2039-2023-4-42-47>

- ґрунтується на законодавчих освітніх документах та освітньо-професійних програмах підготовки й акцентує увагу на результатах навчання і здатності майбутніх фахівців використовувати інструменти організації й самоорганізації у навчальній/навчально-професійній діяльності, в професійній діяльності, у визначенні стратегії майбутньої професійної діяльності та професійного й особистісного удосконалення у контексті положень концепції ціложиттєвого навчання;

– передбачає обґрунтування сутності, структури, а також оцінку і формування у майбутніх педагогів відповідного рівня професійної компетентності;

– пов’язане із функціями діяльності майбутнього педагога, який повинен бути здатним, окрім успішної реалізації професійних завдань, оперативно і якісно реалізовувати стратегії власного удосконалення, інноваційного розвитку закладу загальної середньої освіти та реагувати на інноваційні зміни у системі освіти загалом.

Відповідний рівень сформованості професійної компетентності, професійної культури майбутнього педагога успішно формується за умов упровадження в процес підготовки **діяльнісного підходу**.

Діяльність – це одна з важливих ознак людського існування, вона є формою активної взаємодії суб’єкта зі світом, способом зміни його відповідно до поставленої мети. Діяльність особистості здійснюється в процесі планування, вироблення та реалізації необхідних способів досягнення мети. Ефективність діяльності оцінюється наявністю активного мотиву освоєння всесвіту, прагнення до відкриття невідомого, дослідницького пошуку.

У процесі життєдіяльності людина взаємодіє з об’єктивним та суб’єктивним середовищем, виявляючи при цьому свідому активність. Така взаємодія спрямована на розв’язання життєво важливих завдань, у тому числі й професійних, які обумовлюють існування та розвиток людини.

Обґрунтування основ використання діяльнісного підходу в професійній підготовці майбутніх учителів надають у своїх працях О. Антонова²⁸⁴, І. Бех²⁸⁵, О. Вознюк, О. Дубасенюк²⁸⁶, І. Трускавецька²⁸⁷, С. Яценко²⁸⁸ та ін. Ціннісні основи діяльнісного підходу визначаються тим, що саме в діяльності відбувається найбільш ефективне формування умінь, навичок, досвіду як основи компетентностей майбутнього фахівця. Діяльнісний підхід базується на впровадженні практико орієнтованих форм і методів роботи у навчальну, імітаційно-моделюючу (квазіпрофесійну), навчально-професійну форми навчання здобувачів вищої освіти.

Будь-яка дія суб’єкта діяльності є формою прояву його активності, будь-яка діяльність викликана певними спонуками і спрямована на досягнення певних результатів. Діяльність виражає рівень активності особистості майбутнього педагога, його здатність взаємодіяти з довколишнім світом. Такий підхід передбачає розгляд проблем професійної підготовки майбутніх учителів через особливості діяльності (мету, засоби, результат тощо), яка є цілеспрямованою і в якій майбутній фахівець реалізує свої потреби. Взаємодіючи із середовищем, особистість ставить перед собою мету, планує й обирає способи її здійснення, проявляє фізичну і розумову активність для її досягнення. Як зазначає В. Рибалка, трудова

²⁸⁴ Дубасенюк О.А., Антонова О.Є. Методика викладання педагогіки: курс лекцій. Житомир: ЖДУ ім.І.Франка, 2017. 327 с.

²⁸⁵ Бех І. Д. Компетентнісний підхід як освітня стратегія, 2012, [online]. Режим доступу:

<https://scholar.google.com/scholar?biw=1137&bih=554&um=1&ie=UTF-8&lr&citeseq=4317400976106411329>

²⁸⁶ Дубасенюк О.А., Вознюк О.В. Професійна педагогічна освіта: компетентнісний підхід: монографія / за ред.

О. Дубасенюк. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2011. С. 11-18.

²⁸⁷ Трускавецька І. Методологічні підходи до підготовки майбутніх учителів природничої освітньої галузі до професійної діяльності. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: педагогіка*. 2023. № 2. С. 14-22. <https://doi.org/10.32782/2415-3605.23.2.2>

²⁸⁸ Яценко С. Формування професійної компетентності майбутніх учителів у процесі підготовки до проєктної діяльності. *Нові технології навчання*. 2022. Вип. 96. С. 186-191.

діяльність людини повинна мати оптимальну соціальну організацію, зовнішнє управління і самоуправління²⁸⁹.

Здобувач вищої освіти за діяльнісного підходу є суб'єктом професійної діяльності, який формується у взаємодії з іншими та в активній навчальній/ навчально-професійній діяльності. Як особливий соціальний інститут, професія зобов'язує вчителя до виконання конкретних професійних і соціальних функцій, визначає нормативи його поведінки у професійній діяльності. Професія вчителя як фактор його життєвого благополуччя та успіху залежить від гармонійного поєднання функціонально-інструментальних, соціальних і соціально-особистісних аспектів.

Серед методологічних підходів до розв'язання проблеми професійної підготовки майбутніх фахівців діяльнісний підхід виокремлюють як практико-орієнтовану тактику. Тому в межах діяльнісного підходу в процесі фахової підготовки майбутніх учителів мають бути засвоєні й практично апробовані система способів і прийомів викладання у процесі здійснення педагогічної діяльності, педагогічно-професійні методи роботи, які забезпечують ефективну самоорганізацію у професійній діяльності та успішне становлення майбутнього фахівця.

У професійній підготовці майбутніх педагогів діяльнісний підхід відображає зміну загальної парадигми освіти, що знаходить вияв у переході: 1) від ізольованого вивчення системи наукових понять, що становлять зміст навчального предмета, до включення змісту навчання у контекст розв'язання життєво важливих завдань професійної діяльності (контекстне навчання); 2) від індивідуальної форми засвоєння знань до спільної проєктної діяльності; 3) від пасивного споживача знань до активного суб'єкта освітньої діяльності, який відкриває та опановує нові види діяльності (навчально-дослідну, пошуково-проєктну, творчу тощо)²⁹⁰. Застосування діяльнісного підходу ґрунтується на використанні знань, засвоєних у різних освітніх сферах та у процесі вивчення інших дисциплін, використанні набутого досвіду практичної діяльності та зорієнтоване на розвиток здатності майбутнього фахівця до цілевстановлення, прогнозування дій, моделювання і конструювання професійної активності, оцінки та рефлексії процесу і результату діяльності.

Основою цього підходу є реалізація діяльнісного характеру змісту професійної підготовки, який здійснюється через контекстно-професійні форми та методи діяльності, при цьому магістрант є активним суб'єктом такої діяльності, набуваючи загальних та професійних компетентностей у навчальній, імітаційно-моделюючій, навчально-професійній діяльності, у процесі практик. Відбір освітнього матеріалу має відповідати критерію повноти і системності видів діяльності, необхідних для формування професійної компетентності майбутнього вчителя.

Психолого-педагогічний зміст підготовки майбутніх учителів характеризується такими ознаками: практично спрямований зміст навчання, використання принципів інтегративного підходу (внутрі-, між- та транспредметна інтеграція) в процесі розв'язання професійно орієнтованих завдань, формування/розширення досвіду практичної діяльності під час виконання педагогічних проєктів, професійно орієнтованих завдань, моделювання контекстів професійної діяльності.

Застосування діяльнісного підходу передбачає врахування таких принципів: комплексності, цілеспрямованості, безперервності, перспективності, активності й творчої самореалізації суб'єктів освітньої діяльності, єдності свідомості й діяльності, єдності навчання і самонавчання, результативності. Реалізація основних ідей і принципів діяльнісного підходу передбачає включення здобувачів освіти у професійно орієнтовані ситуації, пов'язані із викладанням, методичною, організаційною, дослідницькою діяльністю, організацією позаурочної діяльності тощо.

²⁸⁹Рибалка, В. В., 2014. *Психологія та педагогіка праці особистості : від обдарованості дитини до майстерності дорослого* : посібник. Київ : Ін-т обдарованої дитини, с. 23.

²⁹⁰Кремень, В.Г., ред., 2014. *Освіта дорослих: енциклопедичний словник*. Київ: Основа, с. 102.

Формувати професійну компетентність можливо, забезпечуючи практико-орієнтований зміст навчання і студентоорієнтованість процесу, стимулюючи діяльну активність здобувачів освіти, включаючи їх у процесі професійної підготовки в ЗВО у професійно орієнтовані ситуації, пов'язані із контекстом майбутньої педагогічної праці, залучаючи до пошуку шляхів розв'язання змодельованих професійно орієнтованих ситуацій, які виникають у навчальній/ навчально-професійній діяльності, у процесі практик, під час самостійної діяльності з підготовки та реалізації педагогічних проєктів.

Контекстний підхід реалізує ідею створення на етапі професійної підготовки умов реального перебігу професійної діяльності, що забезпечує можливість ефективного переходу від навчальної до професійної діяльності, сприяє інтеграції майбутніх фахівців у професійне середовище та формуванню досвіду самоорганізації на основі їх включення у реальні та уявні (змодельовані) професійно орієнтовані ситуації²⁹¹.

Такий підхід спонукає до урахування й реалізації в освітньому середовищі закладу освіти таких контекстів:

1) просторово-часового – динамічне розгортання змісту навчання (послідовне розгортання матеріалу, дотримання принципу опертя практичних дій на теоретичні знання, відповідності дидактичним вимогам як у взаємодії магістрантів із навчальним матеріалом, так і в організації навчального хронотопу (“організація простору і часу взаємодії” викладачів і студентів));

2) контексту системності й міжпредметності знання – взаємозв'язок нової інформації із наявною у здобувачів;

3) контексту професійних дій і ролей – співвіднесення отриманих знань і вмінь із майбутньою професійною діяльністю;

4) контексту особистих і професійних інтересів – суб'єктивна значущість отриманої студентами інформації та сформованих навичок (зв'язок із актуальними потребами й інтересами студентів)²⁹².

Модель динамічного просування діяльності магістрантів у процесі контекстної підготовки включає три провідні форми діяльності, які забезпечують поетапну трансформацію однієї базової форми діяльності студентів у іншу. Провідними формами навчання за контекстної підготовки магістрантів є: навчальна діяльність із провідною роллю лекційних і практичних занять; квазіпрофесійна (імітаційно-моделююча) діяльність, яка втілюється в таких формах, як ділові ігри, спецкурси, семінари, лекторії, проєкти; навчально-професійна, що реалізується під час педагогічної практики, науково-дослідницької діяльності здобувачів освіти, виконання кваліфікаційної роботи тощо. Контекстна підготовка майбутніх фахівців у магістратурі забезпечує динамічний рух діяльності здобувача освіти від власне навчальної через квазіпрофесійну і навчально-професійну до реальної професійної діяльності.

Діяльнісна позиція магістрантів за такої організації процесу навчання сприяє їх поступовому входженню у майбутню професію й забезпечує більш швидку адаптацію до умов професійної діяльності.

Визначені підходи окреслюють значущість практичного досвіду та взаємозв'язку навчання і професійної діяльності. Використання професійно орієнтованих завдань, проєктів, активних методів роботи сприяє здатності майбутніх учителів розуміти й аналізувати професійні контексти, працювати з науковою та навчальною інформацією, прогнозувати результати діяльності, планувати дії з самоосвіти, саморозвитку та вдосконалення.

²⁹¹ Мирончук Н.М. Контекстна підготовка майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності: теорія і практика: монографія. Житомир: Вид. О.О.Євенок, 2020. 400 с.

²⁹² Мирончук Н.М. Контекстна підготовка майбутніх викладачів вищої школи до самоорганізації у професійній діяльності: теорія і практика: монографія. Житомир: Вид. О.О.Євенок, 2020. 400 с.

5.2. Реалізація принципів діяльнісного підходу в навчальній і навчально-професійній діяльності

5.2.1. Активні форми і методи навчання майбутніх учителів

Якісна підготовка майбутніх фахівців до професійної педагогічної діяльності потребує творчих підходів щодо вибору змісту, форм, методів та засобів навчання, створення інноваційного освітнього середовища. Істотний потенціал для забезпечення творчої продуктивної діяльності у процесі підготовки здобувачів вищої освіти мають проектна технологія, інтерактивне навчання, ситуативне моделювання та інші.

Сьогодні відомими й активно впроваджуваними є практико орієнтовані моделі навчання здобувачів освіти, зокрема, модель Девіда Колба, модель динамічного навчання Клауса Фопеля, моделі VARK (ґрунтується на візуал, аудіал, аудіо-візуальних, кінестетичних формах сприйняття) та ін.

Модель динамічного навчання Клауса Фопеля побудована на врахуванні такої психологічної особливості, як прагнення суб'єктів навчання відчувати комфорт. Вона передбачає цілісне поєднання знань, практичного досвіду і створення комфортного середовища діяльності здобувачів освіти.

Робота зі здобувачами освіти за цією моделлю може бути побудована за відповідним алгоритмом. Структура ідеальної навчальної ситуації для роботи в групі включає три етапи (рис. 5.1).

Рис. 5.1. Етапи роботи за моделлю динамічного навчання.

Перший етап – це створення простору невимушеності, стану розслабленої уваги суб'єктів навчання. З цією метою на початку роботи доцільно поставити здобувачам зрозумілі нескладні запитання, застосувати прийоми організації нетривалого діалогу, бесіди.

Другий етап – занурення у комплексний досвід. На цьому етапі доцільно організувати навчальні ситуації для роботи суб'єктів навчання з різними вимірами предмета навчання: засвоєння інформації, критичний аналіз і порівняння, практична апробація, формування ставлення.

Третя складова моделі динамічного навчання – *активне оцінювання* – етап, на якому відбувається аналіз отриманого досвіду на особистому рівні, застосовується саморефлексія, здійснюється інтегрування нового знання у власну картину світу і щоденну реальність. На цьому етапі доцільно застосувати різні методи роботи у групах.

Діяльнісні засади динамічного навчання передбачають урахування таких вимог:

- комбінація різних способів і методів навчання (дискусії, симуляційні ігри, інтерактивні завдання – включити розум, почуття, тіло, емоції);
- рефлексія після кожного завдання;
- перенесення на власне життя знань, здобутих під час навчання;
- обмін відмінними поглядами, завдання на переконливу аргументацію, критичне мислення, сприйняття інших точок зору;
- включення вихованців у процеси ухвалення рішень, можливість запропонувати власні ідеї та їх реалізацію, можливість спробувати власні сили в ролі фасилітатора.

Модель циклічного навчання Девіда Колба ґрунтується на використанні досвіду суб'єктів навчання.

Така модель містить чотири цикли²⁹³: 1) використання конкретного досвіду (кожен здобувач має досвід у галузі знань, за якою навчається); 2) спостереження та осмислення (рефлексія) – здійснюється на основі аналізу суб'єктом навчання власного досвіду, знань у конкретній галузі; 3) формування висновків (абстрактна концептуалізація) – будується деяка модель, що описує отриману інформацію та досвід, генеруються ідеї, додається нова інформація; 4) активне експериментування в нових ситуаціях, результатом чого є безпосередньо новий досвід; відбувається перевірка, наскільки створена модель чи концепція придатна в конкретних ситуаціях.

Специфіка використання моделі циклічного навчання полягає в тому, що розпочинати роботу можливо з будь-якого етапу (циклу), однак кожен цикл діяльності є обов'язковим (рис. 5.2).

ПРИКЛАД

1. Цикл навчання (4 етапи) проводити повністю.
2. Починати можна з кожного етапу.
3. Залежить від теми, цілей навчання, наявного часу, потреб учасників.

Рис. 5.2. Приклад використання циклічної моделі з різних етапів роботи.

²⁹³ Марчук А.В. Андрагогіка: навч. посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 300 с., с. 165-167.

Упровадження циклічної чотирисхдинкової моделі навчання вимагає ретельного аналізу інтересів та запитів здобувачів освіти, їх знань і практичного досвіду, розмаїтості індивідуальних вимог і підходів до навчання майбутніх педагогів, забезпечення змістовності й збалансованості навчання на основі відповідних критеріїв та надає можливість системно впроваджувати активні форми навчання (рис. 5.3).

Рис. 5.3. Критерії аналізу навчального заняття та методи, які можуть бути застосовані за кожним циклом моделі Д. Колба.

Організуючи діяльність майбутніх учителів на практичних заняттях за циклічною моделлю Д. Колба, слід обирати такі завдання і методи роботи, які актуальні для здобувачів освіти й дають змогу враховувати стилі їх навчання та досвід. Такий метод роботи на заняттях дає змогу здобувачам освіти засвоїти і поглибити теоретичні знання, розвиває їх практичні уміння й розширює практичний досвід, формує критичне мислення та вміння працювати зі складними завданнями.

Симуляційне навчання – модель навчання, яка передбачає активну взаємодію з матеріалом, набуття практичних навичок у контрольованій імітаційній ситуації: випробування різних сценаріїв; прийняття рішень, спостереження за їх наслідками у безпечному та захищеному віртуальному середовищі; розвиток критичного мислення. Таке навчання передбачає занурення у реалістичні ситуації, що реплікують реальні професійні сценарії або можливі ситуації майбутньої професійної діяльності.

Формами симуляційного навчання є: *віртуальні класи* (взаємодія зі віртуальними учнями, щоб навчитися керувати класом, застосовувати різні педагогічні методи, розвивати навички управління класом), *симуляційні уроки* (відтворення реальних уроків і можливих ситуацій (випробування різних педагогічних підходів, методик навчання, зворотний зв'язок для покращення практичних умінь), *симуляційні ігри* (інтерактивні ігри, в яких відтворюються різні ситуації та обираються оптимальні стратегії навчання, що допомагає отримати практичний досвід та розуміння ефективних педагогічних підходів), *тренування майбутніх педагогів* (управління студентів у різних аспектах професійної діяльності: взаємодія з батьками, розв'язання конфліктів, організація уроку тощо), *відеостимуляції* (відтворення ситуацій з різними типами учнів, показ їх особливостей, потреб (адаптація до різних учнів, використання різних стратегій навчання, розвиток емпатії та гнучкості),

симуляційні інтерактивні середовища (веб-платформи, на яких педагоги можуть створювати власні сценарії, спостерігати за взаємодією учнів, експериментувати), *симуляційні тренінги* (навички управління групою, розв'язання конфліктів, створення сприятливого навчального середовища та співпраці з батьками) та інші.

Розглянемо окремі методи симуляційного навчання.

Метод **ситуаційного моделювання** використовується з метою створення ситуацій, наближених до умов професійної діяльності. Моделювання професійно орієнтованих ситуацій сприяє набуттю учасниками моделювання практичного досвіду: досягнення, моменти успіху або ж негативні дії чи неправильно прийняті рішення надають досвід відповідних переживань і розвивають навички виходу з різних ситуацій, розвивають уміння мобілізувати свої зусилля для розв'язання завдання, виявлення гнучкості мислення та формують варіативність поведінки. Програвання можливих реальних ситуацій спирається на важливі методичні правила, як-от: використання відповідного стилю взаємодії, урахування просторово-часового обмеження дії та ін.

Моделювання в процесі професійної підготовки магістрантів ситуацій, які відтворюють контекст майбутньої професійної діяльності (їх аналіз, проектування способів дій та пошук варіантів рішень, програвання ситуацій) створює можливість для перетворення та синтезування теоретичних знань у практичний досвід та безпосередньо закладає основи розуміння типових для професійної діяльності завдань.

Педагогічний потенціал прогнозованого контексту професійної діяльності полягає в тому, що спеціально підібрана система ситуацій самоорганізації (комунікативної взаємодії, функціонально-рольової поведінки, проєктивно-планувальних, організаційних дій) у професійній діяльності здатна стимулювати ціннісно-смыслову діяльність особистісних структур свідомості студентів – суб'єктність, рефлексивність, критичність, мотивованість тощо.

Рольові ігри розглядаються як навчальна діяльність, у якій учасники гри виконують набір визначених рольових дій або позицій з метою набуття необхідного досвіду. Узагальнення висновків дослідників²⁹⁴ дає підстави стверджувати, що цінність рольової гри визначається такими позиціями: у рольовій грі описується реальний контекст шляхом імітації дій і обставин; рольова гра заохочує учасників взаємодії розглядати ситуації або проблеми з різних точок зору, окрім їхніх; беручи участь у рольових ігрових ситуаціях, студенти усвідомлюють потенційно різні значення однієї ситуації, різні інтерпретації та можливість існування кількох шляхів розв'язання; інтерактивний характер рольової гри змушує студентів діяти і реагувати спонтанно у межах своїх ролей; колективний характер соціальної взаємодії формує індивідуальний досвід реагування у типових ситуаціях.

Рольова гра (інсценування) – складна системна інтерактивна технологія (техніка, метод), у процесі застосування якої відбувається рольове ведення заняття, тобто розподіл певного набору ролей, які регламентують діяльність і поведінку суб'єктів навчання. Як форму рольової гри можна розглядати мікрОВикладання. *МікрОВикладання* є способом моделювання педагогічної діяльності майбутнього фахівця. Такий спосіб організації діяльності вміщує плановані та спонтанні дії його суб'єктів. Здобувач, який виконує роль викладача, моделює елементи майбутньої професійної діяльності через організацію власних педагогічних дій та діяльність одногрупників-колег, які виконують роль студентів.

Метод інтерактивного моделювання – орієнтований на свідоме відтворення різних індивідуальних та групових ситуацій міжособистісної взаємодії у процесі виконання педагогом професійних обов'язків. Спрощений світ інтерактивних моделей дає змогу здобувачам освіти краще, ніж у реальній дійсності, проаналізувати ситуацію та обрати способи поведінки у міжособистісній взаємодії.

²⁹⁴ Westrup, U., and Planander, A., 2013. Role-play as a pedagogical method to prepare students for practice: The students' voice. *Högre utbildning*, Vol. 3, Nr. 3, p. 199-210.

Метод проблемних ситуацій полягає в організації таких ситуацій, за яких відбувається трансформація інтелектуально-етичних проблем в емоційні. Застосування цього методу сприяє осмисленню студентами недостатності засобів, які використовуються для розв'язання проблемних ситуацій і спонукає до пошуку в співпраці з викладачем або самостійно потрібної інформації для розв'язання завдання, усунення суперечності, подолання труднощів і т.п.

Організаційно-діяльнісна гра як імітаційний метод передбачає організацію колективної діяльності майбутніх фахівців у вигляді системи проблемних ситуацій. У процесі застосування такого методу імітуються умови професійної педагогічної діяльності, власне діяльність і професійні відносини. Основна мета організаційно-діялісної гри – формувати практичний досвід вибору й упровадження рішень в умовах, наближених до реальних умов професійної діяльності.

Застосування такого методу потребує наявності низки умов:

- 1) наявність функціонально-професійного завдання, ситуаційної проблеми;
- 2) наявність спільної мети у групи учасників, мотивованість кожного члена групи на пошук оптимального розв'язку завдання;
- 3) розподіл індивідуальних і колективних ролей для ситуаційної діяльності;
- 4) неможливість формалізації дій, варіативність, ймовірнісний характер поведінки суб'єктів гри;
- 5) наявність реального або умовного фактору часу;
- 6) динамічність ситуації, обставин дій, наявність зворотного зв'язку;
- 7) багатоваріантність, альтернативність рішень результату дії залежно від оперативності, гнучкості прийняття рішень учасником ситуації;
- 8) наявність критеріїв оцінки дій учасників і можливих результатів ситуаційної діяльності.

Ціннісними ознаками організаційно-діялісних ігор у процесі навчання є: активна взаємодія учасників гри та мотивованість на продуктивний результат; творчий пізнавальний характер діяльності; система ефективних комунікацій і взаємовідносин у процесі прийняття спільних рішень; дискусія, варіативність рішень, розроблення нових ідей, обмін досвідом; набуття досвіду цілевизначення, планування, проектування, розподілу обов'язків, співпраці; колективний пошук аргументів і формування досвіду презентування рішення чи розв'язку завдання та інші.

У симуляційному навчанні можуть використовуватися такі педагогічні прийоми: *обмін ролями* (вчитель-учень, учитель-батько учня); *дублювання ролей* (кілька студентів виконують одну роль); *дзеркало* (створення психологічного портрета студента іншими у його присутності); *самопрезентація* (студент грає самого себе, демонструє свої взаємини з іншими і спостерігає за реакцією групи).

Фокус-групи спрямовані на виявлення спектру думок з проблеми; перевірка гіпотез, уточнення даних, інтерпретація результатів; вивчення особливостей певної ситуації; пошук пояснення поведінки людей у тих чи інших сферах.

Загальними організаційними вимогами для створення фокус-груп є: залучення відповідної кількості учасників (6-9 осіб, рідше – до 12 осіб); активна взаємодія учасників; наявність модератора, який веде сфокусоване обговорення в однорідній групі, заохочує учасників до дискусії, до висловлювання своїх думок, враховує групову динаміку; обговорення відповідних проблем здійснюється модератором відповідно до цілей та завдань роботи.

Фокус-групові дискусії можуть включати різні види²⁹⁵:

– *міні-групи* – форма роботи, яка застосовується у випадку, коли є потреба глибокого вивчення точок зору респондентів; суть полягає в глибинному інтерв'юванні 4-6 учасників;

²⁹⁵ Методика проведення фокус-груп: методичні рекомендації для студентів спеціальності «журналістика» ВДПУ / укл. Лапшин С.А. Вінниця: ВДПУ, 2016. 28 с., с. 5-6.

– *конфліктні групи* – формуються з осіб, які мають яскраво виражені протилежні погляди; метод зіткнення протилежних думок, який використовується в цих групах, корисний тим, що може спричинити появу нових продуктивних ідей;

– *креативні групи* – у процесі роботи використовуються різні проєктивні техніки, спрямовані на стимуляцію творчого потенціалу учасників. Організація роботи таких фокус-груп потребує більшої тривалості (3-4 години);

– *брейн-стормінг* – використовується для генерації ідей, спрямована на активізацію творчого мислення суб'єктів діяльності. У процесі використання такого виду дискусії спочатку генеруються ідеї, після чого відбувається їх обговорення, доповнення та розвиток;

– *десантні групи* – застосовуються в обставинах (місці), наближених до реальних життєвих ситуацій: офіс, магазин, квартира, спортзал, ресторан і т.п.;

– *Delphy-групи* – використовуються для отримання прогнозів, які базуються на колективній думці експертів. Складається список експертів, які мають висловити свої прогнози щодо розвитку певної події та обґрунтувати свою точку зору. Думки/прогнози експертів підсумовуються й узагальнюються на окремому аркуші. Таке резюме передається всім учасникам групи, і кожен учасник має дати новий прогноз, що базується на отриманій інформації. На основі нових прогнозів готується повторне резюме і т.д. – допоки в індивідуальних прогнозах не відбувається ніяких змін. Така діяльність, зазвичай, включає 3-4 цикли.

Групова робота – це поширена стратегія навчання, яка передбачає спільну роботу студентів/учнів над виконанням завдання, проєкту або розв'язанням проблеми.

Цінність групової роботи як активного методу діяльності визначається тим, що вона сприяє включенню усіх суб'єктів навчання в діяльність, формуванню в них здатності працювати в команді, взаємодіяти та спільно знаходити рішення поставлених завдань, розвиває соціальні та емоційні навички взаємодії, підвищує результати навчання.

Робота в групах може відбуватися попарно, у малих групах, у командах.

• *Робота у парі* використовується у процесі засвоєння та обговорення нової інформації, для виконання навчального/дослідницького проєкту, для розроблення стратегії розв'язання навчального/дослідницького завдання тощо. Перевагами роботи в парах є можливість взаємообміну думок, ідей, розвиток комунікативних умінь, збільшення продуктивності праці.

• *Робота в малій групі* (кооперативне навчання) – такий підхід до навчання, за якого здобувачі працюють у невеликих (2-5 осіб) групах для досягнення спільної мети. Важливо чітко сформулювати мету і завдання для учнів. Цей метод сприяє формуванню власних думок учасників групи, усвідомленню залежності результату праці від спільних зусиль кожного учасника групи, стимулює співпрацю та взаємодію, налагоджує обмін досвідом. Для ефективної роботи малих груп обирається модератор, який заохочує учасників груп висловлюватися.

• *Робота в команді* (командне навчання) – підхід до навчання, за якого команди учасників (від 5 осіб) працюють разом для досягнення спільної мети. У командній роботі застосовується розподіл ролей, де кожен має свої обов'язки і завдання відповідно до визначеної ролі, при цьому існує взаємна відповідальність за результат роботи. Серед учасників команди може обиратися лідер, який організовує роботу групи.

Технологія організації роботи в групі (навчання в команді) включає такі етапи:

• надання педагогом відповідної інформації;

• організація роботи групи з формування орієнтовної основи діяльності: завдання для кожного учасника групи спільно з іншими членами групи в процесі взаємодії опрацювати/засвоїти новий матеріал/ нове знання, зрозуміти його, закріпити;

• надання групам завдання (опори), яке або виконується частинами (кожний учасник групи виконує свою частину), або «ланцюжком» (кожне наступне завдання виконується іншим учасником групи, при цьому починати може або сильний, або слабкий учасник).

5.2.3. Практика як активна форма навчально-професійної підготовки майбутніх учителів

Практика здобувачів вищої освіти є обов'язковим компонентом освітньо-професійних програм підготовки фахівців для здобуття ними відповідного освітнього рівня і набуття професійних навичок і вмінь. Практика має контекстно-професійну спрямованість і передбачає практичну підготовку фахівця в наближених до майбутньої професійної діяльності умовах у закладах освіти. У процесі практики відбувається проєкція теоретичної підготовки майбутніх фахівців на педагогічну професійну дійсність.

Практика здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта освітньо-професійної програми «Початкова освіта та англійська мова» спрямована на упровадження та закріплення набутих у закладі вищої освіти теоретичних знань з дидактик навчальних предметів, методики викладання, психології педагогічної діяльності, вікової психології, теорії виховання, формування ціннісно-творчого ставлення до педагогічної діяльності, визначає ступінь їх практичної підготовленості та рівень педагогічної майстерності. Навчальна і виробнича практики сприяють набуттю професійного досвіду та соціально-професійній адаптації майбутнього фахівця в освітньо-професійному середовищі закладу освіти.

Метою практики є ознайомлення з особливостями роботи в закладі освіти; поглиблення і закріплення набутих в університеті теоретичних знань; оволодіння магістрантами сучасними методами, навичками, вміннями і способами самоорганізації та організації майбутньої професійної діяльності; формування у них професійних умінь і навичок здійснення продуктивної самостійної педагогічної діяльності в освітньо-професійному середовищі закладу освіти; виховання потреби систематично поповнювати свої знання і творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Завданнями практики є:

- поглиблення та розширення набутих здобувачами освіти теоретичних знань із спеціальних психолого-педагогічних дисциплін, теорії навчання, методики викладання фахових дисциплін, застосування їх у процесі розв'язання конкретних педагогічних завдань;
- ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи у закладах освіти, специфікою та змістом професійної діяльності вчителя початкової школи, викладача закладу фахової передвищої та вищої освіти, набуття та удосконалення навичок і вмінь навчальної, методичної, виховної й дослідницької діяльності; формування у майбутніх фахівців педагогічних умінь і навичок, розвиток професійних якостей особистості;
- формування досвіду проведення навчальних занять у закладі загальної середньої освіти із застосуванням активних та інтерактивних методів навчання і виховання та організації спілкування дітей засобами іноземної мови;
- формування у магістрантів навичок організації виховної роботи зі здобувачами освіти, використовуючи знання з дисциплін психолого-педагогічного циклу, враховуючи індивідуальні особливості суб'єктів навчання/виховання;
- формування вмінь і навичок для реалізації виховної, організаційної, інформаційно-методичної, дослідницької, соціальної функцій учителя, а також здійснення індивідуальної виховної роботи з суб'єктами навчання;
- виховання стійкого інтересу до педагогічної професії, формування ціннісного ставлення до професійної діяльності, виховання морально-етичних якостей, формування індивідуального стилю творчої педагогічної діяльності, потреби в самоосвіті та саморозвитку;

- вироблення у студентів творчого дослідницького підходу до педагогічної діяльності, розвиток у них педагогічних здібностей, підготовка до творчого розв'язання завдань виховання і навчання, набуття навичок аналізу результатів своєї праці й самоосвіти.

Проходження практики є важливим способом набуття/удосконалення загальних і фахових компетентностей, розвитку soft skills. Виконання завдань навчальної та виробничих практик спрямоване на формування у магістрантів таких компетентностей:

- здатність до аналізу, осмислення, планування і підготовки різних типів занять у закладі вищої освіти, використання оптимальних навчальних технологій у роботі зі студентами, формування у них навичок автономності у засвоєнні знань, умінь і навичок;

- здатність здійснювати цілеспрямовану діяльність з проектування педагогічного процесу та окремих його складових відповідно до цілей, завдань вищої професійної освіти та розробки навчально-методичних матеріалів;

- здатність здійснювати ефективну комунікацію з різними суб'єктами, ефективно працювати самостійно і в колективі;

- здатність створювати позитивний психологічний клімат в академічній групі, знаходити способи оптимізації навчально-виховного процесу, формувати психологічну готовність майбутніх фахівців до професійної діяльності;

- здатність до рефлексії, синтезу та узагальнення педагогічної діяльності, планування професійного саморозвитку;

- здатність до особистої відповідальності та прояву автономної ініціативи в непередбачених ситуаціях професійної діяльності й контекстах, пов'язаних із освітою.

У процесі практик, опиняючись у реальних умовах професійної діяльності й не набувши достатньо досвіду прогнозувати педагогічні ситуації та бачити шляхи їх розв'язання, магістранти вдаються до креативного мислення, виявляють ініціативу та підприємливість, вчаться самостійно виявляти проблеми і їх вирішувати, приймати обґрунтовані рішення, набувають умінь застосовувати набуті знання у практичних ситуаціях тощо.

Здобувачі магістерського рівня вищої освіти спеціальності 013 Початкова освіта в Житомирському державному університеті імені Івана Франка виконують такі види практики: «Навчальна практика з теорії та методики викладання в початковій школі», «Виробнича практика в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти», «Виробнича практика в закладах вищої освіти».

Усі види практик відбуваються упродовж двох тижнів у другому та третьому семестрах. Навчальна практика з теорії та методики викладання в початковій школі передбачає проведення навчальних занять, під час яких здобувачі ознайомлюються з організаційно-методичними основами діяльності вчителя початкової школи: програмами навчання, навчально-методичною документацією, розробляють уроки, здійснюють їх аналіз, готують дидактичні матеріали тощо. Виробнича практика в закладах вищої освіти та виробнича практика в закладах загальної середньої та фахової передвищої освіти передбачає самостійне виконання здобувачем (за консультування та супроводу керівника практики) професійних функцій викладача, пов'язаних із викладанням, методичною, організаційною, виховною та дослідницькою діяльністю.

Метою «Навчальної практики з теорії та методики викладання в початковій школі» є поглиблення і закріплення набутих теоретичних знань та формування практичних умінь моделювати й проводити навчальні заняття, оволодіння студентами сучасними педагогічними інструментами організації майбутньої професійної діяльності; виховання потреби систематично поповнювати свої знання і творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

У процесі навчальної практики майбутні учителі поглиблюють і розширюють засвоєні теоретичні знання з психолого-педагогічних дисциплін, теорії навчання, методики викладання іноземних мов у початковій школі, практично застосовують їх у процесі

розв'язання конкретних педагогічних завдань; ознайомлюються з сучасним станом навчально-виховної роботи у початковій школі, специфікою та змістом навчально-виховної діяльності вчителя початкової школи, набувають та удосконалюють навички та вміння здійснювати навчальну, методичну, виховну, дослідницьку діяльність; набувають/удосконалюють досвід проведення навчальних занять із застосуванням активних та інтерактивних методів навчання і виховання; вчать застосовувати дослідницький підхід до педагогічної діяльності, набувають навичок аналізу результатів своєї праці та оптимальних способів самоосвіти.

Таблиця 5.1

Навчально-тематичний план навчальної практики «Навчальна практика з теорії та методики викладання в початковій школі»

№ з/п	Тематичний зміст навчальних занять	Кількість годин
1	Ознайомлення з завданнями та змістом навчальної практики. Державний стандарт початкової освіти. Концепція «Нова українська школа»	2
2	Програми навчання у початковій школі. Типова освітня програма 1-2 кл. (кер. О. Савченко). Типова освітня програма 1-2 (кер. Р. Шиян).	2
3	Типова освітня програма 3-4 кл. (кер. О. Савченко). Типова освітня програма 3-4 кл. (кер. Р. Шиян)	2
4	Освітній Центр Анжеліки Цимбалару «Світ чекає крилатих». ОП «На крилах успіху» (А.Цимбалару).	2
5	Аналіз організації навчального процесу в початковій школі відповідно до вимог НУШ	2
6	Аналіз навчально-методичного забезпечення та змістового наповнення навчальних предметів у першому класі	2
7	Аналіз навчально-методичного забезпечення та змістового наповнення навчальних предметів у другому класі	2
8	Аналіз навчально-методичного забезпечення та змістового наповнення навчальних предметів у третьому класі	2
9	Аналіз навчально-методичного забезпечення та змістового наповнення навчальних предметів у четвертому класі	2
10	Оцінювання у початковій школі: бальне, рівневе, формувальне	2
11	Аналіз організації ранкових зустрічей у початковій школі, «хвилинок здоров'я», фізкультхвилинок.	2
12	Домашні завдання у початковій школі	2
13	Підготовка та аналіз фрагментів уроків із застосуванням різних технологій навчання у початковій школі	6
14	Підготовка та аналіз фрагментів виховних заходів для учнів початкової школи	6
Усього:		36

Зміст діяльності здобувачів вищої освіти включає:

- вивчення нормативної бази сучасної української школи та програм навчання у початковій школі (Концепція НУШ, типові освітні програми початкової школи, альтернативні програми навчання «Світ чекає крилатих», «На крилах успіху» тощо);
- аналіз організації навчального процесу в початковій школі відповідно до вимог НУШ;
- аналіз навчально-методичного забезпечення освітнього середовища класу, організації ранкових зустрічей, «хвилинок здоров'я» у початковій школі;

- аналіз навчально-методичного забезпечення та змістового наповнення навчальних предметів у 1-4 класах;
- ознайомлення з тематичними та календарними планами роботи вчителя початкової школи;
- планування, розробку та аналіз уроків і виховних заходів у початковій школі із застосуванням різних технологій навчання і виховання;
- підготовку дидактичних і методичних матеріалів для проведення уроків.

Навчально-тематичний план і розподіл навчальних годин практики показано в табл. 5.1.

Підготовка магістрантів до практичних занять включає: вивчення та аналіз навчально-методичної літератури, нормативних документів, педагогічного досвіду вчителів-практиків, педагогічної теорії та методики проведення навчальних і виховних занять у початковій школі; узагальнення результатів роботи у формі блок-схем, таблиць, карток, графічних моделей, презентацій, інших способів візуалізації узагальнених знань; розробку конспектів уроків та виховних занять.

Під час практичних занять магістранти презентують результати підготовки, беруть участь в обговоренні та виступах на занятті, готують і проводять фрагменти уроків з обраних предметів та фрагменти виховних заходів для учнів початкової школи.

Виробнича практика *«Виробнича практика в закладах загальної середньої, фахової передвищої освіти»* ставить за мету підготовку здобувачів другого (магістерського) рівня вищої освіти до навчальної, виховної, методичної та організаційної діяльності в закладі загальної середньої/фахової передвищої освіти; розвиток їх загальних і спеціальних компетентностей; поглиблення і закріплення теоретичних знань; оволодіння сучасними методами, навичками, вміннями та способами самоорганізації та організації професійної діяльності вчителя початкової школи/викладача закладу фахової передвищої освіти; формування професійних умінь і навичок здійснювати продуктивну самостійну педагогічну діяльність; виховання потреби систематично поповнювати свої знання і творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Завданнями практики є:

- поглиблення і розширення набутих студентами теоретичних знань із спеціальних психолого-педагогічних дисциплін, теорії навчання, методики викладання іноземних мов у початковій школі, застосування їх у процесі розв'язання конкретних педагогічних завдань;
- ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи у початковій школі/закладі фахової передвищої освіти, специфікою та змістом навчально-виховної діяльності вчителя початкової школи/викладача закладу фахової передвищої освіти, набуття та удосконалення навичок і вмінь навчальної, методичної, виховної й дослідницької діяльності; формування у майбутніх фахівців педагогічних умінь і навичок, розвиток професійних якостей особистості;
- формування вмінь і навичок для реалізації виховної, організаційної, інформаційно-методичної, дослідницької, соціальної функцій педагога, а також здійснення індивідуальної виховної роботи з учнями/студентами;
- формування досвіду проведення навчальних занять із застосуванням активних та інтерактивних методів навчання і виховання та організація спілкування учнів/студентів засобами іноземної мови;
- удосконалення умінь проводити уроки/навчальні заняття різних типів із застосуванням різноманітних методів, що активізують пізнавальну діяльність учнів;
- формування у магістрантів інтересу до педагогічної професії, готовності до педагогічної діяльності; розвиток педагогічних здібностей, підготовка майбутніх фахівців до творчого розв'язання завдань виховання і навчання;
- вироблення у магістрантів творчого дослідницького підходу до педагогічної діяльності, набуття ними навичок аналізу результатів своєї праці та самоосвіти.

Мета, завдання, зміст, організаційно-методичне забезпечення педагогічної практики студентів сприяють оволодінню студентами основами професійної діяльності, виробленню професійних умінь та навичок, у тому числі й формуванню культури спілкування іншою мовою.

Зміст діяльності магістрантів у процесі проходження виробничої практики передбачає такі дії:

1) аналіз освітньо-виховного середовища закладу середньої, фахової передвищої освіти та його впливу на формування колективу здобувачів освіти;

2) вивчення класу/групи, в яких магістрант проходить виробничу педагогічну практику, ознайомлення з планом роботи класовода/куратора, відвідування уроків/навчальних занять і позаурочних заходів;

3) реалізація виховних функцій учителя/викладача та класного керівника/куратора за напрямками: виховна робота відповідно до плану роботи класовода/куратора; допомога у веденні документації; індивідуальна робота з учнями/студентами; допомога в організації роботи з батьками та громадськістю; проведення виховних заходів;

4) відвідування, аналіз, проведення уроків/навчальних занять за фахом;

5) проведення досліджень, необхідних для виконання кваліфікаційної роботи.

Програма роботи магістранта під час практики

1. Організаційна робота

1.1. Настановна конференція в навчально-науковому інституті.

Ознайомлення магістрантів з метою, завданнями та змістом виробничої практики, вимогами щодо оформлення звітної документації. Консультація керівників практики.

1.2. Ознайомлення з навчальним закладом та шкільною документацією.

Розподіл у шкільні класи, ознайомлення із шкільною документацією, планами роботи в закладі загальної середньої освіти, планами роботи шкільних гуртків та секцій. Знайомство зі шкільними традиціями.

1.3. Вивчення та аналіз документації вчителя початкової школи, вчителя англійської мови. Ознайомлення з навчальними програмами, календарними/поурочними планами.

1.4. Вивчення та аналіз класної документації. Ознайомлення зі змістом та структурою класного журналу, розкладом уроків, щоденників учнів. Вивчення плану виховної роботи вчителя-класовода, соціального паспорту класу.

1.5. Складання індивідуального плану роботи на період практики. Ведення щоденника педагогічної практики.

1.6. Оформлення звітної документації. Підсумкова конференція.

2. Навчально-методична робота

2.1. Ознайомлення з особливостями роботи вчителя початкової школи/викладача закладу фахової передвищої освіти. Ознайомлення з наявними в класах/аудиторіях наочними посібниками, обладнанням, програмним забезпеченням.

2.2. Ознайомлення і вивчення методичної роботи вчителя початкової школи, англійської мови/викладача закладу фахової передвищої освіти, ознайомлення з науково-методичною проблемою, над якою працюють педагоги. Відвідування і аналіз різних типів уроків/навчальних занять. Аналіз форм перевірки навчальних досягнень учнів/студентів, методів і технологій навчання, застосування наочності та її ефективності.

2.3. Планування та відвідування уроків учителів вчителя початкової школи, англійської мови/викладачів закладу фахової передвищої освіти. Аналіз відвіданих занять.

2.4. Планування з вчителем початкової школи, англійської мови/викладачем закладу фахової передвищої освіти графіку та тематики проведення навчальних занять практикантом. Вивчення календарно-тематичних планів роботи вчителя/викладача, ознайомлення з розділами навчальної програми, які вивчаються під час проходження практики, із змістом навчального матеріалу в підручнику, розробка планів-конспектів навчальних занять.

2.5. Проведення магістрантами навчальних занять з фаху, їх методичний аналіз.

2.6. Вивчення досвіду роботи вчителя початкових класів, вчителя англійської мови/викладача закладу фахової передвищої освіти. Ознайомлення з портфоліо/ блогами педагогів. Ознайомлення з досвідом роботи педагогів з обдарованими учнями.

2.7. Ознайомлення з роботою методичних об'єднань учителів/циклових комісій викладачів, діяльністю органів самоврядування у закладі загальної середньої/ фахової передвищої освіти. Участь у роботі методичного об'єднання.

2.8. Збирання, узагальнення та систематизація практичного матеріалу для написання кваліфікаційної роботи здобувачем-практикантом. Вивчення й узагальнення науково-теоретичного матеріалу за темою кваліфікаційної роботи.

3. Виховна робота

3.1. Ознайомлення із системою виховної роботи у закладі загальної середньої/ фахової передвищої освіти.

3.2. Ознайомлення з планом виховної роботи вчителя-класовода/куратора. Аналіз плану виховної роботи з класом/групою на семестр.

3.3. Планування та відвідування виховних заходів, їх аналіз.

3.4. Підготовка та проведення виховного заходу з учнями/студентами, його аналіз та самоаналіз.

«Виробнича практика в закладах вищої освіти» має за мету поглиблення і розвиток професійних знань, умінь, навичок у сфері викладання та науково-дослідницької діяльності; закріплення набутих у процесі навчання теоретичних знань, розвиток практичних умінь і навичок викладання та виховної діяльності; формування професійних умінь і навичок здійснення продуктивної самостійної педагогічної діяльності в освітньо-професійному середовищі закладу вищої освіти; виховання потреби систематично поповнювати свої знання і творчо їх застосовувати в практичній діяльності.

Завданнями виробничої практики є:

- поглиблення та розширення набутих магістрантами теоретичних знань із спеціальних психолого-педагогічних дисциплін, методики викладання у вищій школі, застосування їх у процесі розв'язання конкретних педагогічних завдань;

- ознайомлення з сучасним станом навчально-виховної роботи у закладах вищої освіти, специфікою та змістом професійної діяльності викладача вищої школи, набуття та удосконалення навичок і вмінь науково-дослідницької діяльності; формування у майбутніх викладачів педагогічних умінь та навичок, розвиток професійних якостей особистості;

- формування досвіду проведення у закладі вищої освіти лекційних, семінарських занять із застосуванням активних та інтерактивних методів навчання і виховання;

- формування у магістрантів навичок організації виховної роботи зі студентами, використовуючи знання з педагогіки вищої школи, психології вищої школи, враховуючи індивідуальні особливості студента;

- формування умінь розв'язувати непрогнозовані навчальні та науково-організаційні ситуації у процесі проходження практики і виконання дослідницьких завдань;

- виховання стійкого інтересу до професії викладача закладу вищої освіти, формування ціннісного ставлення до педагогічної діяльності, виховання морально-етичних якостей викладача, формування індивідуального стилю творчої педагогічної діяльності, потреби в самоосвіті та саморозвитку.

Зміст діяльності здобувачів вищої освіти:

- 1) підготовка, проведення та аналіз лекцій і практичних/семінарських/ лабораторних занять;

- 2) розроблення та проведення виховного заходу зі студентами академічної групи;

- 3) проведення діагностичної методики за темою магістерського дослідження та оброблення її результатів;

4) підготовка звіту про проведену роботу з конкретизацією видів діяльності навчального, методичного, виховного, організаційного та дослідницького напрямів.

Зміст і послідовність виконання завдань виробничої практики визначається програмою з урахуванням визначеної навчальним планом тривалості практики та передбачає виконання магістрантом таких видів діяльності (табл. 5.2):

Таблиця 5.2

Види та зміст діяльності магістрантів під час практики

Вид діяльності	Зміст діяльності
<i>Організаційно-методична робота</i>	Ознайомлення з типовими та робочими програмами навчальних дисциплін, які викладаються. Ознайомлення з підручниками, посібниками, методичними розробками, планом роботи викладача дисципліни, обраної для поглибленого вивчення та викладання у період практики. Складання індивідуального плану роботи. Знайомство зі студентською групою, у якій планується проведення занять.
<i>Навчально-методична робота</i>	Відвідування лекцій, семінарських/практичних занять провідних викладачів закладу вищої освіти. Складання плану-конспекту лекцій або семінарського/практичного заняття. Підготовка методичних, дидактичних матеріалів для проведення навчального заняття, розроблення варіативних завдань для самостійної роботи студентів.
<i>Навчальна робота</i>	Проведення лекції або/та семінарського/практичного заняття із застосуванням різноманітних методів активізації пізнавальної діяльності, методів проблемного навчання та ін. Розробка та застосування тестів з метою контролю знань студентів. Аналіз лекцій або практичних занять з викладачем чи керівником практики.
<i>Виховна робота</i>	Ознайомлення з функціональними обов'язками і планом виховної роботи куратора академічної групи. Організація взаємодії та спілкування зі студентами з метою налагодження співпраці та включення їх у педагогічний процес. Розроблення та проведення виховної справи зі студентами.
<i>Науково-дослідницька робота</i>	Проведення емпіричних досліджень в академічній групі. Обробка емпіричних даних проведеного дослідження.

Формами звітності магістрантів про результати виробничої практики в закладі вищої освіти така документація: розширений аналіз проведеного лекційного або семінарського/практичного заняття; розширений аналіз проведеного виховного заходу зі студентами академічної групи; результати застосування діагностичної методики (методика, бланки/аркуші з відповідями студентів, оброблені результати); звіт про проведену роботу з конкретизацією видів діяльності навчального, організаційно-методичного, виховного та науково-дослідницького напрямів. У таблиці 5.3 представлено етапи діяльності магістрантів і форми контролю у процесі проходження практики.

Етапи діяльності та форми контролю під час практики

№ з/п	Етап практики	Форми поточного контролю
1	Організаційний етап (настановча конференція): загальні вимоги щодо організації та проходження практики: терміни практики, місце проходження, завдання, ресурси	Інструктаж з техніки безпеки
2	Пропедевтичний етап: складання та затвердження індивідуальної програми практики	Затвердження індивідуальної програми практики
3	Активно-діяльнісний етап: виконання завдань, передбачених програмою практики	Аналіз експериментальних зрізів, текстова частина магістерської роботи, проєкт статті/тез, письмовий звіт тощо
4	Звітно-аналітичний етап: підведення підсумків практики на підсумковій конференції/засіданні кафедри	Звіт за результатами практики

Таким чином, підготовка майбутніх учителів початкової школи до професійної діяльності має здійснюватися з урахуванням специфіки, напрямів і особливостей змісту праці педагога в закладах загальної середньої, фахової передвищої, вищої освіти та з використанням практико орієнтованих підходів і активних форм і методів навчання. На результат професійної підготовки діяльність майбутнього вчителя початкової школи впливає освітньо-професійне середовище, яке включає контекстні форми підготовки, умови і засоби для забезпечення продуктивної діяльності й розвитку суб'єктів навчання.

**Житомирський державний університет
імені Івана Франка**

**ДІЯЛЬНІСНІ ЗАСАДИ
ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ
КОМПЕТЕНТНИХ ФАХІВЦІВ В
УМОВАХ СУЧАСНИХ
ВИКЛИКІВ**

Монографія

**Житомир
Вид-во ЖДУ ім. І.Франка
2024**

УДК 378.14.032

ББК 74.03

Д 45

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Житомирського державного університету імені Івана Франка
(протокол № 8 від 26.04.2024)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

Жуховські І., професор, ректор Міжнародної Академії прикладних наук у Ломжі, Республіка Польща;

Заблоцька О.С., доктор педагогічних наук, професор, завідувачка кафедри "Технології медичної діагностики та лікування. Громадське здоров'я" Житомирського медичного інституту Житомирської обласної ради;

Пастовенський О.В., доктор педагогічних наук, завідувач кафедри суспільно-гуманітарних дисциплін КЗ "Житомирський ОШПО" ЖОР.

Д 45 **Діяльнісні засади підготовки майбутніх компетентних фахівців в умовах сучасних викликів:** монографія / за ред. О.А. Дубасенюк. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2024. 366 с.

ISBN 978-966-485-293-4

У колективній монографії українсько-польських дослідників представлено діяльнісні засади підготовки майбутніх компетентних фахівців в умовах сучасних викликів. Проаналізовано особливості професійної підготовки викладачів закладів вищої та передвищої, післядипломної освіти. Здійснено термінологічний аналіз базових категорій у різних сферах дослідження. Вивчено проблему творчого мислення особистості та технології її розвитку в освітньому процесі. Розроблено та впроваджено у навчальну діяльність практико орієнтовані підходи і методи, педагогічні умови професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи. Розглянуто необхідність безперервного професійного розвитку суб'єктів освіти. Проаналізовано процес формування графічної компетентності та проблему гейміфікації майбутніх фахівців у контексті діяльнісного підходу. Досліджено соціально-психологічні аспекти розвитку здоров'я і професіоналізму суб'єктів освіти у практичній діяльності.

Монографію адресовано широкому загалу освітян, науковцям, викладачам, аспірантам, студентам закладів вищої освіти.

УДК 378.14.032

ББК 7 03

ISBN 978-966-485-293-4

© Колектив авторів, 2024
© ЖДУ ім. І.Франка, 2024

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	6
ЧАСТИНА I. ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ОСНОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КОМПЕТЕНТНИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	9
РОЗДІЛ 1. Науково-дослідна діяльність у закладі вищої освіти у сфері професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів	9
1.1. Актуальність проблеми дослідження.....	9
1.2. Термінологічний аналіз базової категорії «дослідницька діяльність»	13
1.3. Основні напрями діяльності Житомирської науково-педагогічної школи.	15
1.4. Упровадження сучасних наукових підходів у діяльності Житомирської науково-педагогічної школи	20
1.5. Реалізація технології діяльнісного підходу у науково-дослідній діяльності викладача вищої школи	22
РОЗДІЛ 2. Суб'єктно-діяльнісний підхід до обґрунтування термінології професійно-педагогічної підготовки майбутніх офіцерів – фахівців фізичного виховання та спорту Збройних сил України як офіцерів і педагогів	31
2.1. Актуальність проблеми професійно-педагогічна підготовка майбутніх офіцерів – фахівців фізичного виховання та спорту військовослужбовців у Збройних сил України.....	31
2.2. Виокремлення невирішених раніше частин загальної проблеми – термінологічне обґрунтування професійно-педагогічної підготовки майбутніх офіцерів – фахівців фізичного виховання та спорту військовослужбовців у Збройних силах України в системі вищої військової освіти.....	32
2.3. Термінологічне обґрунтування професійно-педагогічної підготовки майбутніх офіцерів – фахівців фізичного виховання та спорту ЗС України в системі вищої військової освіти згідно з вимогами суб'єктно-діяльнісного методологічного підходу до підготовки.....	34
2.4. Інтегрований результат професійно-педагогічної підготовки майбутніх офіцерів – організаторів фізичної підготовки та спорту військовослужбовців у системі вищої військової освіти	49
2.5. Професійно-педагогічна компетентність офіцерів – фахівців фізичного виховання та спорту військовослужбовців	51
РОЗДІЛ 3. Ментальна та практична діяльність педагога з розвитку творчого мислення особистості	53
3.1. Креативність особистості та її розвиток як наукова проблема	53
3.2. Технології розвитку креативності у роботі вчителя	67
3.3. Розвиток креативності учнів на уроках мистецтва	81
3.3.1. Особливості використання технології «Шість капелюхів мислення»	91
3.3.2. Теоретичні основи «Scampet» методики креативності	101
3.4. Критичне мислення та його розвиток у майбутніх фахівців: сутність та зміст поняття «критичне мислення»	106
3.5. Механізми функціонування критичного мислення	112
3.6. Реалізація діяльнісного підходу у розвитку критичного мислення студентів	114

РОЗДІЛ 4. Теоретичні і практичні засади проблеми професійного іміджу педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти	121
4.1. Актуальність та доцільність дослідження	121
4.2. Історико-педагогічний аналіз проблеми професійного іміджу педагогічних працівників	122
4.3. Категоріальний аналіз базових понять дослідження.....	124
4.4. Результати констатувального етапу експерименту	128
4.5. Розробка моделі професійного іміджу педагогічних працівників закладів фахової передвищої освіти	132
4.6. Прогностичне обґрунтування використання результатів дослідження	134
ЧАСТИНА II. ДІЯЛЬНІСНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ У КОНТЕКСТІ ЦИФРОВІЗАЦІЇ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ	145
РОЗДІЛ 5. Практико орієнтовані підходи і методи професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи	145
5.1. Підходи до професійної підготовки майбутнього вчителя в контексті вимог нормативних документів і завдань професійної діяльності	145
5.2. Реалізація принципів діяльнісного підходу в навчальній і навчально-професійній діяльності	150
5.2.1. Активні форми і методи навчання майбутніх учителів	150
5.2.3. Практика як активна форма навчально-професійної підготовки майбутніх учителів.....	157
РОЗДІЛ 6. Педагогічні умови формування компетентності педагогічного партнерства у майбутніх учителів початкової школи	165
6.1. Мета та завдання підготовки майбутніх учителів початкової школи до взаємодії з учасниками освітнього процесу на засадах Нової української школи.....	165
6.2. Створення комфортного освітнього середовища початкової школи.....	174
6.3. Організація ефективного педагогічного партнерства вчителя з батьками в умовах змішаної форми навчання	182
РОЗДІЛ 7. Підвищення кваліфікації як складова безперервного професійного розвитку учасників освітнього процесу закладів вищої освіти	188
7.1. Організація післядипломного освітнього процесу з підвищення кваліфікації спеціалістів медсестринства	188
7.2. Обґрунтування потреби підвищення кваліфікації спеціалістів медсестринства через післядипломну освіту	194
7.3. Змістове наповнення навчальних програм циклів спеціалізації та тематичного вдосконалення спеціалістів медсестринства	195
7.4. Узагальнений аналіз словесних і практичних методів навчання для спеціалістів медсестринства як слухачів і працівників закладів охорони здоров'я.....	200
7.5. Підвищення кваліфікації (стажування) науково-педагогічних і педагогічних працівників закладів медичної освіти як передумова розвитку професійної майстерності спеціалістів медсестринства	201
РОЗДІЛ 8. Формування графічної компетентності майбутніх фахівців у процесі вивчення інженерної та комп'ютерної графіки: діяльнісний підхід	208

8.1. Актуальність формування графічної компетентності сучасного фахівця	208
8.2. Змістова структура графічної компетентності майбутнього фахівця	211
8.3. Форми, методи і засоби формування графічної компетентності в процесі вивчення графічних дисциплін	216
8.4. Досвід реалізації діяльнісного підходу при викладанні дисципліни «Інженерна та комп'ютерна графіка» (на прикладі підготовки фахівців з інформаційних технологій та комп'ютерних наук)	222
РОЗДІЛ 9. Гейміфікація як засіб мотивації освітнього процесу	229
9.1. Гейміфікація освітнього процесу як педагогічна проблема	229
9.2. Гейміфікація у роботі вчителя інформатики	238
9.3. Підготовка майбутнього вчителя інформатики до гейміфікації освітнього процесу	247
ЧАСТИНА III. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЗДОРОВ'Я І ПРОФЕСІОНАЛІЗМУ СУБ'ЄКТІВ ОСВІТИ	
РОЗДІЛ 10. Розвивальні ресурси позитивної поведінки, успіху, творчості і здоров'я учасників освітнього процесу	259
10.1. Духовно-креативний аспект розвитку людини	259
10.2. Психолого-педагогічні й психотерапевтичні методи гармонізації людини та розвиток здатності протидіяти маніпуляціям	266
10.3. Методи кристалізації позитивно-гармонізуючої поведінки учасників освітнього процесу	269
10.4. Головні чинники здоров'я людини	281
РОЗДІЛ 11. Розвиток соціальних компетентностей майбутніх фахівців у процесі управління конфліктними ситуаціями у професійній сфері	291
11.1. Сучасні наукові погляди на прояви соціальних компетентностей фахівця	293
11.2. Взаємозв'язок самореалізації особистості та розвитку соціальних компетентностей фахівців	294
11.3. Соціальні конфлікти у світлі психологічних теорій та сучасних досліджень	298
11.4. Діагностика типових стилів поведінки у конфліктних ситуаціях серед фахівців різних вікових категорій	308
11.5. Особливості розвитку соціальних компетентностей у студентів у межах педагогічної діяльності	318
11.6. Розв'язання спірних проблем методами «Без поразок» Томаса Гордона	325
РОЗДІЛ 12. Феномен професійного вигорання в контексті сучасних викликів медсестринства	332
12.1. Теорія синдрому емоційного вигорання – чим він небезпечний	333
12.2. Наслідки професійного вигорання	345
12.3. Профілактика та попередження професійного вигорання серед медсестринського персоналу	350
12.4. Очікування пацієнтів та громади від медсестринського персоналу	351
12.5. Правові умови явища професійного вигорання в Польщі	351
ВИСНОВКИ	357
ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ	364

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРІВ

Дубасенюк Олександра Антонівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. **Вступ. Висновки. Розділ 1, (редактор).**

Антонова Олена Євгенівна, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. **Розділ 3. Параграф 3.1, 3.2, 3.3.**

Вознюк Олександр Васильович, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри англійської мови з методиками викладання у дошкільній та початковій освіті Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. **Розділ 10.**

Ковальчук Валентина Антонівна, доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка. **Розділ 6.**

Мірошниченко Олена Анатоліївна, доктор психологічних наук, доцент, доцент кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Житомирського державного університету імені Івана Франка. **Розділ 11. Параграфи 11.4, 11.5, 11.6.**

Мирончук Наталія Миколаївна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. **Розділ 5.**

Мочедловська Аліцья, доктор наук про здоров'я, Міжнародна Академія Прикладних Наук в Ломжі, Республіка Польща. **Розділ 12.**

Павленко Віта Віталіївна, доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. **Розділ 3. Параграф 3.1, 3.2, 3.3.**

Сидорчук Нінель Герандівна, доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри професійно-педагогічної, спеціальної освіти, андрагогіки та управління Навчально-наукового інституту педагогіки Житомирського державного університету імені Івана Франка. **Розділ 4.**

Ягунов Василь Васильович, доктор педагогічних наук, професор, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії наукового супроводження розроблення нормативів і стандартів з фізичної підготовки і спорту науково-дослідного центру проблем фізичного виховання, спеціальної фізичної підготовки і спорту, Національний університет оборони України. **Розділ 2.**

Антонов Олексій Володимирович, кандидат філологічних наук, докторант, доцент кафедри іноземних мов і новітніх технологій навчання Навчально-наукового інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка. **Розділ 3. Параграфи 3.4., 3.5., 3.6.**

Бахмутова Лариса Миколаївна, доктор філософії у галузі психології, провідний науковий співробітник лабораторії вікової психофізіології Інституту психології імені Г. С. Костюка НАПН України. **Розділ 11. Параграфи 11.1., 11.2., 11.3.**

Горобець Сергій Миколайович, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій фізико-математичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка. **Розділ 8.**

Шарлович Зоя, кандидат педагогічних наук, ад'юнкт Міжнародної Академії прикладних наук в Ломжі, Республіка Польща. **Розділ 7.**

Шубіна Олена Павлівна, доктор філософії у галузі освіти, заступник директора з навчально-виховної роботи Житомирського міського центру науково-технічної творчості учнівської молоді. **Розділ 3. Параграф 3.1, 3.2, 3.3.**

Антонов Євгеній Володимирович, асистент кафедри комп'ютерних наук та інформаційних технологій фізико-математичного факультету Житомирського державного університету імені Івана Франка, здобувач третього(освітньо-наукового) рівня вищої освіти. **Розділ 9.**

Наукове видання

Колектив авторів:

Дубасенюк Олександра Антонівна
Антонова Олена Євгенівна,
Вознюк Олександр Васильович,
Ковальчук Валентина Антонівна,
Мірошниченко Олена Анатоліївна,
Мирончук Наталія Миколаївна,
Мочедловська Аліцья,
Павленко Віта Вітальєвна,
Сидорчук Нінель Герандівна,
Ягупов Василь Васильович,
Антонов Олексій Володимирович,
Бахмутова Лариса Миколаївна,
Горобець Сергій Миколайович,
Шарлович Зоя,
Шубіна Олена Павлівна,
Антонов Євгеній Володимирович

ДІЯЛЬНІСНІ ЗАСАДИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КОМПЕТЕНТНИХ ФАХІВЦІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Монографія

Комп'ютерна верстка і набір:
О. В. Вознюк
Дизайн обкладинки: С. М. Горобець

Надруковано з оригінал-макета авторів

Підписано до друку 27.05.24. Формат 60x90/16. Папір офсетний.
Гарнітура Times New Roman. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 45.8. Обл. вид. арк. 41,7. Наклад 300. Зам.05/4 .
Видавництво Житомирського державного університету імені Івана Франка
м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40
Свідоцтво продержавну реєстрацію:
серія ЖТ №10 від 07.12.04 р.
електронна пошта (E-mail): zu@zu.edu.ua